

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA

ATASKAITA DĖL TEIKTŲ REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMO MARIJAMPOLĖS PATAISOS NAMUOSE VERTINIMO

2015-01-22 Nr. 2015/1-6(1)

Vilnius

I. BENDRA INFORMACIJA APIE 2014-05-15 ATLIKTĄ PATIKRINIMĄ IR 2015-01-08 PAKARTOTINIO VIZITO METU NUSTATYTAS APLINKYBES

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos vadovas Augustinas Normantas kartu su kitais įstaigos darbuotojais 2014-05-15 vertino nuteistųjų laikymo Marijampolės pataisos namuose (toliau taip pat vadinama – Pataisos namai) sąlygas ir tai, kaip laikomasi žmogaus teisių užtikrinimo reikalavimų. Atliekant patikrinimą, faktinės aplinkybės apie asmenų gyvenimo įstaigoje sąlygas ir žmogaus teisių užtikrinimą joje buvo tikrintos ir vertintos, pildant anketinio patikrinimo lentelę, pagal šias sritis: *Duomenys apie įstaigą; Darbuotojai; Saugumo priemonės ir savižudybių prevencija; Patalpos ir higienos sąlygos; Maitinimas; Apranga; Sveikatos priežiūra; Kratos ir specialiųjų priemonių taikymas; Elgesys su nuteistaisiais; Drausminio poveikio priemonių taikymas; Nuteistųjų teisės; Informacijos prieinamumas ir kreipimusi nagrinėjimas; Užsienio valstybių piliečiai; Kitų institucijų atlikti patikrinimai.*

Po šio patikrinimo 2014-05-29 buvo surašyta ataskaita Nr. 2014/1-60(15)¹, kurioje užfiksuoti trūkumai, dėl kurių galimi nuteistųjų žmogaus teisių pažeidimai, susiję su: a) apsaugos ir priežiūros organizavimu įstaigoje; b) dietinio arba specialaus maitinimo esant medicininėms indikacijoms užtikrinimu; c) kratų filmavimu; d) nuteistųjų skundų dėl galimai netinkamo darbuotojų elgesio statistikos vedimu; e) patvirtintų etatų ir darbuotojų skaičiumi Sveikatos priežiūros tarnyboje.

2. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per 2014-05-15 patikrinimą nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo (toliau vadinama – LR SKĮ) LR SKĮ 19 straipsnio 1 dalies 14 punkto nuostatomis, Marijampolės pataisos namų direktoriui Tadu Klusevičiui pateikė rekomendacijas, kad:

- 2.1. įstaigoje nuteistiesiems ir darbuotojams būtų užtikrinta saugi aplinka;
- 2.2. nuteistiesiems būtų organizuojamas dietinis arba specialus maitinimas esant medicininėms indikacijoms;
- 2.3. atliekant didesnio masto kratas, jos būtų filmuojamos;
- 2.4. būtų vedama statistika, kiek nuteistieji pateikia skundų dėl galimai netinkamo darbuotojų elgesio;
- 2.5. įstaigos vadovo patvirtintas ir Sveikatos priežiūros tarnyboje dirbančių darbuotojų skaičius atitiktų teisės aktuose nustatytą etatų skaičių.

¹ http://www.lrski.lt/images/dokumentai/1014003106_Marijampols%20pataisos%20namai%20-%20vis.pdf

3. Pažymėtina, jog rekomendacijų įgyvendinimo kontrolė yra labai svarbus nacionalinės kankinimų prevencijos vykdymo procesas, kuris leidžia nustatyti, ar Seimo kontrolierių pateiktos rekomendacijos buvo įgyvendintos ir kokių konkrečių veiksmų institucija ėmėsi, siekdama jas įvykdyti. Vienas efektyviausių būdų, siekiant patikrinti, kaip Seimo kontrolierių pateiktos rekomendacijos buvo įgyvendintos, – pakartotinai apsilankyti laisvės apribojimo vietose. Pakartotinių vizitų metu siekiama išsiaiškinti Seimo kontrolierių pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo rezultatus.

4. Atsižvelgiant į tai, kas pirmiau išdėstyta, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos (toliau vadinama ir – Seimo kontrolierių įstaiga) Žmogaus teisių biuro vyriausioji specialistė Deimantė Karužienė kartu su Seimo kontrolierių įstaigos vyriausiuoju patarėju Martynu Vasiliausku, Seimo kontrolieriaus vyresniąja patarėja Lina Baronaitiene ir patarėju Povilu Valiuku bei dalyvaujant viešųjų ryšių specialistui Vytautu Valentinavičiumi, atlikdami jiems Seimo kontrolieriaus, Seimo kontrolierių įstaigos vadovo Augustino Normanto pavestas užduotis, 2015-01-08 lankėsi Marijampolės pataisos namuose ir vertino Seimo kontrolieriaus 2014-05-29 ataskaitoje Nr. 2014/1-60(15) „Dėl žmogaus teisių padėties Marijampolės pataisos namuose“ pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo rezultatus.

Vizito metu, siekiant įvertinti, kaip įgyvendinamos Seimo kontrolieriaus pateiktos rekomendacijos, buvo bendrauta su Pataisos namų direktoriumi Tadu Klusevičiumi, direktoriaus pavaduotojais Zenonu Kunca ir Regimantu Kavaliausku, Sveikatos priežiūros tarnybos viršininku Gintaru Kėžiu, kitais Pataisos namų darbuotojais bei nuteistaisiais, taip pat rinkta įvairi medžiaga, padedanti tai nustatyti. Papildomai apžiūrėtos baudos izoliatoriuje esančios laikino sulaikymo ir kamelių tipo patalpos, asmenų gyvenamosios patalpos drausmės grupėse, patikrinti įvairūs registracijos žurnalai bei kiti dokumentai (2014 ir 2015 metų dokumentacijos planai, 2013 ir 2014 metų dokumentų registrų sąrašai, Gedimų apskaitos žurnalas (2013 m.), Nuteistųjų rašytinių pasiūlymų, prašymų (pareiškimų), peticijų ir skundų apskaitos žurnalas (skirtų direktoriui) (2013 ir 2014 m.), Uždaros zonos nuteistųjų rašytinių pasiūlymų, prašymų (pareiškimų), peticijų ir skundų apskaitos žurnalas (skirtų direktoriui) (2015 m.).

Dėl nuteistųjų ir darbuotojų saugios aplinkos užtikrinimo įstaigoje

5. Pataisos namų direktorius, siekdamas užtikrinti saugią aplinką nuteistiesiems ir darbuotojams, ėmėsi šių priemonių²:

5.1. yra paskelbta 3 jaunesniųjų pareigūnų atranka³, kurioje dalyvauja keturi pretendentai; apie laisvas vietas nuolat informuojama darbo birža, Marijampolės kolegijos studentai ir profesinio rengimo centro mokiniai, taip pat ši informacija yra skelbiama Pataisos namų internetiniame puslapyje;

5.2. pagal nustatytus terminus organizuojamas pareigūnų ir jaunesniųjų pareigūnų įvadinis mokymas (šiuo metu į įvadinį mokymo kursą gilinasi trys naujai priimti pareigūnai; visi kiti pareigūnai yra baigę įvadinį pareigūnų mokymo kursą); šeši pareigūnai komandiruoti į Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Mokymo centrą kelti kvalifikacijos; Pataisos namų Psichologinės tarnybos specialistai parengė mokymo programas *Krizinių situacijų valdymas ir Pareigūnų etika*, kurias išklausė visi jaunesnieji pareigūnai; parengtas

² Pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2014-05-15 įsakymu Nr. V-203 „Dėl Bausmių vykdymo sistemos personalo vidaus saugumo užtikrinimo priemonių plano patvirtinimo“ patvirtintą Bausmių vykdymo sistemos personalo vidaus saugumo užtikrinimo priemonių planą. Plano įgyvendinimo kontrolę pavesta vykdyti Kalėjimų departamento direktoriaus pavaduotojui Donatui Matuzai.

³ Marijampolės pataisos namų direktoriaus 2014-12-09 įsakymas Nr. 4/07-164 „Dėl atrankos į laisvas jaunesniųjų pareigūnų pareigybės skelbimo“.

pareigūnų fizinio ir specialiojo rengimosi pratybų grafikas⁴; parengtas instruktorius, kuris turi teisę mokyti savigynos ir kovinių imtynių veiksmų;

5.3. nuolat atliekami netikėti budinčiųjų apsaugos ir priežiūros pamainų patikrinimai nakties metu (2014 metais atlikta 114 patikrinimų); atliekami netikėti įeinančių ir išėinančių darbuotojų patikrinimai (atlikta 40 netikėtų patikrinimų);

5.4. atnaujintos Saugaus elgesio dirbant su nuteistaisiais minimalios taisyklės⁵, su kuriomis supažindinti visi pareigūnai ir darbuotojai; taisyklės yra iškabintos instruktažų patalpoje; tarnybos metu į lokalinius sektorius visada eina ne mažiau kaip du prižiūrėtojai;

5.5. renkami duomenys (kartą per ketvirtį) apie pareigūnams paskirtas tarnybines nuobaudas, o siekiant gerinti paskatinimo priemonių skyrimo praktiką sudaryta komisija⁶;

5.5. visi pareigūnai dirbantys priežiūros sistemoje yra aprūpinti radijo ryšio priemonėmis, 2014 metais papildomai nupirkta 10 radijo ryšio stotelių; visuose priežiūros postuose, Sveikatos priežiūros tarnybos patalpose, Psichologinės tarnybos kabinetuose yra įrengti pavojaus mygtukai; 2014 m. nupirkti ir budinčiosioms pamainoms išduoti 5 vaizdo registratoriai;

5.6. 2014 m. nupirkti ir visiems priežiūros sistemoje dirbantiems pareigūnams išduota 60 vnt. asmens apsaugai skirtų dujų balionėlių; įsigytas vienas tarnybinis šuo ir Vilniaus Kinologijos centre du kartus organizuoti mokymai kartu su nauju šunimi. 2014 m. kinologė su tarnybiniu šunimi kvalifikaciją kėlė šešis kartus;

5.7. periodiškai atliekamas techninių inžinerinių priemonių patikrinimas, ypač didelis dėmesys skiriamas lokalinių sektorių apšvietimui, pastebėti gedimai nuolat šalinami.

Pažymėtina, jog šio vizito metu apklausti darbuotojai patvirtino, kad pirmiau nurodytos priemonės, kurių ėmėsi Pataisos namų direktorius, yra įvykdytos.

6. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, darytina išvada, kad Seimo kontrolieriaus teikta rekomendacija, kad Pataisos namuose nuteistiesiems ir darbuotojams būtų užtikrinta saugi aplinka, yra įvykdyta.

Dėl dietinio arba specialaus maitinimo esant medicininėms indikacijoms užtikrinimo

7. Pakartotinio vizito metu nustatyta, kad dietinio arba specialaus maitinimo situacija nėra pasikeitusi, t. y. toks maitinimas nuteistiesiems nėra užtikrinamas.

Pataisos namų direktorius nurodė, kad dietinį maitinimą suvokia kaip maitinimą, skirtą dirbantiems asmenims, patiekalus gaminant be riebalų ir druskos⁷. Be to, norint užtikrinti dietinį maitinimą Pataisos namuose, yra reikalingi papildomi žmogiškieji ištekliai (personalas, gaminantis dietinį maistą, specialistas dietologas) bei papildomi finansiniai resursai (personalo darbo užmokestis, dietinio maitinimo gamintojų įranga)⁸. Direktorius taip pat nurodė, jog 2015-01-08 nuteistieji, kuriems buvo reikalingas dietinis maitinimas, buvo konvojuoti į Alytaus pataisos namų Socialinės globos sektorį.

Pažymėtina, kad asmenims, kuriems ribojama laisvė, turi būti užtikrinamas dietinis arba specialusis maitinimas⁹.

⁴ Marijampolės pataisos namų direktoriaus 2014-11-12 įsakymas Nr. 4/07-148 „Dėl pareigūnų fizinio ir specialiojo rengimosi pratybų grafiko“.

⁵ Marijampolės pataisos namų direktoriaus 2014-03-27 įsakymas Nr. 4/07-42 „Saugaus elgesio dirbant su nuteistaisiais minimalios taisyklės“.

⁶ Marijampolės pataisos namų direktoriaus 2014-03-07 įsakymas Nr. 4/07-27 „Dėl komisijos, skirtos nagrinėti teikimus dėl pareigūnų skatinimo ar aukštesnių tarnybinių rangų suteikimo, sudarymo“.

⁷ 2014-06-27 raštas Nr. 9/07-11135 „Dėl informacijos pateikimo“.

⁸ 2014-07-28 raštas Nr. 9/07-13607 „Dėl informacijos pateikimo“.

⁹ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 173 str. 4 ir 5 d. bei 62 str. 1 ir 2 d.;

Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje šalims narėms Nr. R (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ 22.1, 22.3, 22.4 p.;

Seimo kontrolierius, atlikęs tyrimą savo iniciatyva dėl suimtųjų ir nuteistųjų dietinio maitinimo, padarė išvadą, kad asmenų teisė gauti jiems gydytojų paskirtą dietinį arba specialųjį maitinimą nėra užtikrinama, ir rekomendavo tokį maitinimą, kaip būtinąją gydymo dalį, užtikrinti tiek laisvės atėmimo vietų ligoninėje, tiek kitose įkalinimo įstaigose (Seimo kontrolieriaus 2014-02-10 pažyma Nr. 4D-2013/1-1306 dėl „Seimo kontrolieriaus iniciatyva pradėto tyrimo dėl suimtųjų ir nuteistųjų dietinio maitinimo, taip pat didesnių maitinimo normų negalią turintiems suimtiesiems ir nuteistiesiems bei ligoniams užtikrinimo įkalinimo įstaigose“).

8. Atsižvelgiant į tai, kas pirmiau išdėstyta, darytina išvada, kad Seimo kontrolieriaus teikta rekomendacija dėl dietinio arba specialaus maitinimo esant medicininėms indikacijoms užtikrinimo yra neįvykdyta.

Dėl kratų filmavimo

9. Vertinant šios rekomendacijos įgyvendinimą, nustatyta, kad:

9.1. direktorius pareigūnams yra nurodęs pagal galimybes ir aplinkybes kuo dažniau naudoti atitinkamą filmavimo techniką vykdant didesnio masto nuteistųjų gyvenamųjų patalpų kratas¹⁰; nuo 2014-05-15 iki 2015-01-08 buvo atliktos 2529 kratos, tačiau:

9.1.1. iš jų buvo filmuojama tik 21;

9.1.2. nėra nustatyta, kokiais kriterijais remiantis yra priimamas sprendimas, kokios kratos turėtų būti filmuojamos bei būtų numatytas minimalus filmuojamų kratų skaičius;

9.1.3. kratų filmavimo data ir laikas nėra registruojami;

9.2. vaizdo įrašai yra neinformatyvūs, trumpi, iš jų neįmanoma identifikuoti jų atlikimo laiko ir vietos, be to, nėra fiksuojamas esminis momentas – pareigūnų veiksmai atliekant kratą, o užfiksuotas tik patalpų bendras vaizdas po kratos. Pažymėtina ir tai, jog tokia medžiaga būtų sudėtinga remtis nagrinėjant pareiškėjų skundus.

10. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, darytina išvada, kad Seimo kontrolieriaus teikta rekomendacija dėl kratų filmavimo yra įvykdyta netinkamai.

Dėl nuteistųjų skundų galimai netinkamu darbuotojų elgesiu apskaitos

11. Vizito metu direktorius nurodė, jog nuo 2014-07-01 buvo pradėtas pildyti naujas Nuteistųjų rašytinių skundų, skirtų pataisos namų direktoriui dėl galimai netinkamo darbuotojų elgesio žurnalas. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad nuo 2014-07-01, šiame žurnale nebuvo registruotas nei vienas skundas dėl galimai netinkamo darbuotojų elgesio, kas kelia pagrįstą abejonių, ar tokių skundų registravimas atliekamas tinkami.

Direktorius papildomai informavo, kad 2015-01-12 įvyko pasitarimas, kurio metu Pataisos namų padalinių vadovams buvo dar kartą griežtai nurodyta, jog visi skundai, kurie susiję su galimai

Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 9 p.;

Fiziologinių mitybos normų asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-01-09 nutarimu Nr. 14 2.1 p.;

Asmenų, laikomų kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006-05-02 įsakymu Nr. 4/07-117, 7 p.;

Laisvės atėmimo vietose veikiančių asmens sveikatos priežiūros tarnybų struktūros, etatų skaičiaus ir darbo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009-03-18 įsakymu Nr. V-195/1R-76, 2 p.

¹⁰ Atliekant kratų filmavimą Pataisos namuose, yra vadovaujamosi Marijampolės pataisos namų direktoriaus 2010-01-11 įsakymu Nr. 4/07-11 „Dėl techninių priemonių naudojimo kratų atlikimo metu bei vykdant kitas priemones nuteistųjų gyvenamosiose patalpose ar jų darbo vietose“.

netinkamu darbuotojų elgesiu, turi būti registruojami naujajame skundų dėl galimai netinkamo darbuotojų elgesio apskaitos žurnale ir vedama jų apskaita (kaupiami statistikos duomenys)¹¹

12. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, kyla abejonių, ar Seimo kontrolieriaus teikta rekomendacija dėl nuteistųjų skundų galimai netinkamu darbuotojų elgesiu statistikos vedimo, yra įvykdyta tinkamai.

Dėl patvirtintų etatų skaičiaus Sveikatos priežiūros tarnyboje

13. Pakartotinio vizito metu nustatyta, kad situacija dėl etatų, patvirtintų Sveikatos priežiūros tarnybai nėra pasikeitusi, t. y. Sveikatos priežiūros tarnyboje dirbančių darbuotojų etatų skaičius neatitinka sveikatos priežiūros specialistų etatų skaičiaus, numatyto Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų sveikatos priežiūros tarnybų tipiniuose normatyvuose.

Pataisos namų direktorius nurodė, kad Sveikatos priežiūros tarnyboje dirbančių darbuotojų skaičius tvirtinamas atsižvelgiant į poreikį ir bendrą Pataisos namams skiriamų etatų skaičių. Pagal patvirtintą planinį pareigybių skaičių, laisvų etatų skaičių ir įvertinant Sveikatos priežiūros tarnybos pajėgumus, siekiant užtikrinti paslaugų kokybę ir poreikį, buvo išplatinti skelbimai dėl bendrosios praktikos arba vidaus ligų gydytojo, gydytojo psichiatro ir bendruomenės slaugytojos paieškos. Be to, atsižvelgiant į tai, kad kai kurių specializacijų gydytojų paieška kelia sunkumų (gydytojų psichiatrų), svarstoma galimybė pagal poreikį pirkti reikiamas paslaugas iš jas teikiančių institucijų¹².

Pakartotinio patikrinimo metu buvo nustatyta, jog, siekiant užpildyti laisvas Sveikatos priežiūros tarnybos pareigybes, buvo patalpinti skelbimai vietinėje Marijampolės regiono spaudoje („Suvalkietis“, „100 procentų“) bei specializuotuose medicinos darbuotojų žurnaluose („Lietuvos sveikata“, „Gydytojų žinios“). Pagal įstaigos patalpintą skelbimą į Sveikatos priežiūros tarnybą buvo priimta bendrosios praktikos slaugytoja bei gydytoja, turinti vidaus ligų gydytojo ir gydytojo psichiatro licencijas, tačiau pastaroji, padirbusi mažiau nei mėnesį, savo noru išėjo iš darbo. Šiuo metu taip pat yra patalpinti skelbimai, naudojantis įvairiomis žiniasklaidos priemonėmis. Tačiau Sveikatos priežiūros tarnybai patvirtintas etatų skaičius neatitinka Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų sveikatos priežiūros tarnybų tipiniuose normatyvuose nustatytų atitinkamų etatų skaičiaus¹³.

14. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, darytina išvada, jog Pataisos namų administracija imasi aktyvių veiksmų, siekdama užpildyti laisvus etatus, tačiau Seimo kontrolieriaus pateikta rekomendacija dėl etatų skaičiaus Sveikatos priežiūros tarnyboje kol kas neįvykdyta.

II. PAPILDOMAI NUSTATYTI TRŪKUMAI

15. Atliekant Seimo kontrolieriaus rekomendacijų įgyvendinimo patikrinimą, buvo pastebėti papildomi trūkumai, dėl kurių galimi nuteistųjų žmogaus teisių pažeidimai, susiję su: a) laikymo sąlygomis; b) kreipimusi registracija.

¹¹ Marijampolės pataisos namų 2015-01-12 pasitarimo pas pataisos namų direktorių protokolas Nr. 14/07-271.

¹² 2015-01-12 raštas Nr. 9/07-472 „Dėl informacijos pateikimo“; 2014-07-28 raštas Nr. 9/07-13607 „Dėl informacijos pateikimo“.

¹³ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003-04-22 įsakymas Nr. 199/V-235 „Dėl Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų sveikatos priežiūros tarnybų tipinių normatyvų patvirtinimo“.

Dėl laikymo sąlygų

16. Lankantis Pataisos namuose nustatyti šie trūkumai: išdaužti langų stiklai, nuteistieji yra priversti dangstyti langus dėl besiskverbiančio šalčio, todėl į patalpas iš esmės nepatenka natūralios dienos šviesos (laikino sulaikymo kamerose Nr. 7, Nr. 8, Nr. 9 ir Nr. 11 ir baudos izoliatoriaus kamerose Nr. 18, Nr. 19, Nr. 20 ir Nr. 21), nėra kriauklių, sulaužytas vandens čiaupas (laikino sulaikymo kamerose Nr. 7, Nr. 8, Nr. 9), tupimieji unitazai – nešvarūs ir techniškai netvarkingi (visose kamerose), beveik visos laikino sulaikymo patalpos buvo neišvalytos (ant grindų mėtėsi cigarečių nuorūkų ir kitokios šiukšlės).

Apsilankymo metu Pataisos namų direktorius nurodė, jog langus išdaužia patys nuteistieji. Kaip pagrindinę tokio elgesio priežastį direktorius įvardijo nuteistųjų norą komunikuoti su kitais nuteistaisiais. Kameros tipo patalpose patalpinti asmenys yra atriboti nuo kitų kalinių ir negali su jais laisvai bendrauti, o per išdaužtus langus galima perduoti įvairių draudžiamų daiktų. Pataisos namų direktorius akcentavo, jog nuteistieji nėra linkę tausoti šių namų inventoriaus, jis dažnai suniokojamas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nuteistieji, atliekantys jiems paskirtą laisvės atėmimo bausmę, turi ne vien tik teises, bet ir pareigas, t. y. šie asmenys privalo vykdyti įstatymų reikalavimus ir laikytis jiems nustatytų elgesio taisyklių. Terminuoto laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų pareigą atlyginti valstybei padarytą žalą imperatyviai numato Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau vadinama – BVK) 169 straipsnis. Patikrinus Gedimų apskaitos žurnalą nustatyta, kad ne visi laikino sulaikymo kamerose ir baudos izoliatoriuje esančių langų stiklų išdaužimo ir kiti Pataisos namų materialaus turto sugadinimo atvejai yra registruojami. Pastebėtina, jog tinkamas dokumentacijos tvarkymas leistų objektyviai įvertinti, koku mastu patys nuteistieji prisideda prie problemos, kad dalis kameros tipo patalpų neatitinka Higienos normų reikalavimų.

17. Pažymėtina, jog geros sąlygos nusiprausti, tinkamas patalpų apšvietimas ir jų vidaus temperatūra bei higienos normų reikalavimus atitinkančios sąlygos yra neatsiejami nuo sveikos gyvenamosios aplinkos. Siekiant užtikrinti tinkamas kalinimo sąlygas, laisvės atėmimo įstaigoms privalu rūpintis, kad būtų laikomasi Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010-03-30 įsakymu Nr. V-241 (toliau – Higienos norma), reikalavimų; Higienos normoje numatyta, kad: kamerose būtų tinkama temperatūra, pakankamas šildymas žiemos metu ir tinkamas vėdinimas vasaros metu, gyvenamosiose patalpose būtų įrengti skaidraus stiklo langai, užtikrinti natūralaus apšvietimo reikalavimai, užtikrinti, kad sanitariniame mazge šalto vandens tiekimo sistema būtų techniškai tvarkinga (Higienos normos 21, 22 ir 26 p.).

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog Marijampolės visuomenės sveikatos centras 2014-02-10 patikrinimo akte Nr. PT-19 konstatavo, kad natūralios apšvietos koeficientai Pataisos namams netaikytini, nes yra „reikalaujantys pastato rekonstrukcijos“. Vis dėlto nurodyta aplinkybė savaime nereiškia, kad patalpos, kuriose gyvena nuteistieji, apskritai gali būti be natūralaus apšvietimo ir jis gali būti dar labiau mažinamas, kadangi nuteistieji yra priversti dangstyti langus dėl besiskverbiančio šalčio.

18. Peržiūrėjus nuteistųjų uždarymo į baudos (drausmės) izoliatorių arba karcerį apskaitos žurnalą, nustatyta, jog daugeliu atveju nuteistieji čia laikomi 24 valandas (pavyzdžiui, laikinojo sulaikymo kameroje Nr. 8 nuteistieji visą parą buvo laikomi 2014 m. gruodžio 24–25, 25–26, 26–27, 27–28, 28–29 dienomis, 2015 m. sausio 1–2, 4–5, 6–7 dienomis), nes kameros tipo patalpos, baudos izoliatoriai iš esmės visą laiką būna užimti, nuteistieji turi laukti eilėje, kol galės atlikti jiems paskirtas nuobaudas. Pataisos namų direktorius paaiškino, jog nuteistieji į laikino sulaikymo kameras dažniausiai patalpunami, kuomet sprendžiami nuobaudos jiems skyrimo bei ką tik atvežtų atlikti bausmę nuteistųjų apgyvendinimo klausimai.

BVK 144 str. 5 dalyje yra numatytas laikinas nuteistojo izoliavimas, kuris nelaikomas nuobauda (uždarymas į baudos izoliatorių iki 24 valandų, kol pataisos namų direktorius atvyks į pataisos įstaigą). Pataisos namuose į laikinojo sulaikymo kameras talpinami asmenys, kurie atvyko atlikti jiems teismo paskirtą bausmę, iki bus apgyvendinti Pataisos namuose, taip pat nuteistieji, kurie įtariamai padarę teisės aktų pažeidimus, iki Pataisos namų direktoriaus atvykimo. Laikino sulaikymo patalpos nėra skirtos laikyti nuteistuosius ilgą laiką, o gali būti panaudojamos tik siekiant laikinai saugiai patalpinti nuteistąjį. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad, kaip nustatyta pirmiau, sąlygos laikino laikymo patalpose nėra tinkamos, nuteistojo laikymas šiose patalpose maksimalų leistiną laiko tarpą iš esmės turi būti ne įprasta praktika, o atvejai, kuomet nėra galimybių elgtis kitaip.

Dėl kreipimūsi registracijos

19. Nuteistųjų kreipimūsi (įvairius prašymus, skundus ir kt.) surenka Pataisos namų darbuotojai bei juos registruoja specialiuose žurnaluose. Nustatyta, jog kreipimūsi nėra registruojami vietoje, jų paėmimo iš nuteistųjų momentu. Asmenų kreipimūsi atitinkamame žurnale registruojami jiems nedalyvaujant ir tik vėliau nuteistieji pasirašo registracijos žurnaluose.

Vien tik aplinkybė, jog Pataisos namų darbuotojai dokumentus registruoja ne tuo pat metu, kai juos ima iš nuteistųjų, nesuponuoja išvados, kad dėl to gali būti pažeisti teisės aktų reikalavimai, nes Dokumentų tvarkymo ir apskaitos taisyklės, patvirtintos Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2011-07-04 įsakymu Nr. V-118 „Dėl dokumentų tvarkymo ir apskaitos taisyklių patvirtinimo“ (toliau – Taisyklės), įpareigoja dokumentus registruoti tą dieną, kai jie gaunami, o ne tuo metu, kai šie yra įteikiami. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad nuteistųjų kreipimūsi gali būti susiję su Pataisos namų darbuotojų veikla, nusiskundimais jų darbu, o pareigūnas, priimdamas sprendimus, privalo vengti net šališkumo regimybės, todėl, siekiant spręsti nurodytą problemą, reikalinga įvertinti galimybę registruoti nuteistųjų kreipimūsi žurnale tuo momentu, kai šie yra iš jų priimami.

20. Kai kurie nuteistieji, laikomi kameros tipo patalpose, skundėsi, kad ne visi jų prašymai užregistruojami. Pavyzdžiui, prašymai dėl vizito pas gydytoją, kuriuos pateikia asmenys, esantys laikino sulaikymo patalpose ar baudos izoliatoriuje, kaip pripažino Pataisos namų darbuotojai, nesaugomi, ant jų nerašomos registracijos žymos. Be to, pastebėta, kad tokių prašymų registracija vykdoma netinkamai (nenuosekliai). Pavyzdžiui, nuteistųjų areštu ambulatorinio priėmimo apskaitos žurnale 2014 m. prašymų registras baigtas spalio mėnesio pabaigoje, o 2015 m. pirmas prašymas įregistruotas tik Seimo kontrolierių atstovams atkreipus dėmesį į šią problemą. Tokia situacija neatitinka Taisyklių 6.2 p., numatančio, jog kiekviena valstybės įstaiga dokumentus tvarkyti ir įtraukti į apskaitą turi taip, kad dokumentai būtų išsaugoti reikiamą laiką, užtikrinti įstaigos veiklos įrodymai ir su įstaigos veikla susijusių fizinių ir juridinių asmenų prievolės ir teisėti interesai, reikalavimų.

21. Taip pat pastebėta, kad nuteistųjų rašytinių pasiūlymų, prašymų (pareiškimų) peticijų ir skundų apskaitos žurnale ne visada fiksuojama informacija apie nuteistųjų prašymų ir skundų nagrinėjimo datą, rezultatus.

22. Nustatyta, jog Pataisos namuose kiekvienais metais tvirtinamas dokumentacijos planas, nustatoma dokumentų saugojimo trukmė. Tačiau dokumentacijos plane nurodytos bylos ir faktiškai vedamų bylų pavadinimai ne visuomet sutampa. Pvz., dokumentacijos plane nėra Nuteistųjų ambulatorinio priėmimo registracijos žurnalo, kuriame registruojami nuteistųjų prašymai dėl vizito pas gydytoją. Tokia situacija neatitinka Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo 12 ir 13 str., taip pat Taisyklių 28 p., numatančių įstaigos pareigą saugoti dokumentus, reikalavimų.

III. IŠVADOS

23. Apibendrinant nustatytas aplinkybes, susijusias su nuteistųjų padėtimi Pataisos namuose, bei atsižvelgiant į 2014-05-29 ataskaitos Nr. 2014/1-60(15) II, III ir IV dalis, nustatyti šie trūkumai (pastabos):

23.1. Seimo kontrolieriaus 2014-05-29 pateiktoje ataskaitoje Nr. 2014/1-60(15) nurodyta rekomendacija dėl dietinio arba specialaus maitinimo esant medicininėms indikacijoms užtikrinimo neįvykdyta;

23.2. Seimo kontrolieriaus 2014-05-29 pateiktoje ataskaitoje Nr. 2014/1-60(15) nurodyta rekomendacija dėl kratų filmavimo yra įvykdyta netinkamai:

23.2.1. nustatyta, jog pateikti vaizdo įrašai yra neinformatyvūs, trumpi;

23.2.2. nėra nustatyta, kokiais kriterijais remiantis yra priimamas sprendimas, kokios kratos turėtų būti filmuojamos bei būtų numatytas minimalus filmuojamų kratų skaičius;

23.2.3. atliktų kratų filmavimo atvejai (data ir laikas) nėra registruojami;

23.3. Seimo kontrolieriaus 2014-05-29 pateiktoje ataskaitoje Nr. 2014/1-60(15) nurodyta rekomendacija, kad Sveikatos priežiūros tarnyboje dirbančių ir įstaigos vadovo patvirtintas darbuotojų skaičius neatitinka teisės aktuose nustatyto etatų skaičiaus, neįvykdyta;

23.4. kyla pagrįstų abejonų, kad patalpose neužtikrinami Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 22 ir 26 p. nustatytos temperatūros, natūralios apšvietos reikalavimai, nes dalis laikino sulaikymo ir baudos izoliatoriaus kamerų neturi įstiklintų langų;

23.5. kyla pagrįstų abejonų, kad patalpose neužtikrinami Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 p. nustatyti laisvės atėmimo vietų patalpų įrengimo reikalavimai, nes kai kuriose laikino sulaikymo ir baudos izoliatoriaus kameroje nėra kriauklių, sulaužyti vandens čiaupai, tupimieji unitazai – nešvarūs ir techniškai netvarkingi;

23.6. pažeidžiami Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo 12 ir 13 str., Dokumentų tvarkymo ir apskaitos taisyklių 6.2., 28 p. reikalavimai, nes nuteistųjų ambulatorinio priėmimo registracijos žurnalas neįtrauktas į Marijampolės pataisos namų dokumentacijos planą; nuteistųjų prašymai neregistruojami (nustatytas mažiausiai dviejų mėnesių laikotarpis, kurio metu neregistruotas nė vienas nuteistojo prašymas nuteistųjų ambulatorinio priėmimo registracijos žurnale); nuteistųjų prašymai dėl vizito pas gydytoją nėra saugomi.

IV. REKOMENDACIJOS

24. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimą nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19 straipsnio 1 dalies 14 punkto nuostatomis, Marijampolės pataisos namų direktoriui Tadiui Klusevičiui rekomenduoja imtis priemonių užtikrinti, kad:

24.1. būtų nustatyta aiški tvarka ir kriterijai, kokios kratos turėtų būti filmuojamos bei būtų numatytas minimalus filmuojamų kratų skaičius, daromi vaizdo įrašai būtų informatyvūs ir tokia medžiaga būtų galima remtis nagrinėjant pareiškėjų skundus arba nustatant galimus žmogaus teisių pažeidimus; taip pat, kad visi atliekamų kratų filmavimo atvejai būtų registruojami;

24.2. nuteistųjų teisė pateikti skundus dėl galimai netinkamo darbuotojų elgesio ir gauti tokių skundų tyrimo rezultatus, būtų įgyvendinta tinkamai;

24.3. laikino sulaikymo ir baudos izoliatoriaus kameroje esantys langai būtų įstiklinti, o kamerų įrengimas atitiktų Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 p. nustatytus laisvės atėmimo vietų patalpų įrengimo reikalavimus;

24.4. laikino sulaikymo ir baudos izoliatoriaus kameros atitiktų Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 22 ir 26 p. nustatytos temperatūros, natūralios apšvietos reikalavimus;

24.5. materialaus turto sugadinimo atvejai būtų tinkamai registruojami;

24.6. organizuoti Marijampolės pataisos namų darbą taip, kad nuteistieji laikinojo sulaikymo patalpose būtų laikomi kiek įmanoma trumpesnę laiką;

24.7. dokumentai būtų tvarkomi laikantis Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo ir Taisyklių reikalavimų, t. y. visi pildomi žurnalai būtų numatyti dokumentacijos plane, užregistruoti dokumentai būtų saugomi;

24.8. būtų fiksuojama informacija apie nuteistųjų prašymų ir skundų išnagrinėjimo datą ir rezultatus.

25. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į patikrinimo metu nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19 straipsnio 1 dalies 6 punkto nuostatomis bei Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. vasario 28 d. įsakymu Nr. 1R-58 „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų patvirtinimo“, 8.11, 8.18 punktais, prašo Kalėjimų departamento direktoriaus pareigas laikinai einančios Živilės Mikėnaitės imtis priemonių, kad:

25.1. Marijampolės pataisos namuose būtų užtikrinta nuteistųjų teisė gauti gydytojų paskirtą dietinį arba specialų maitinimą;

25.2. Marijampolės pataisos namų direktoriaus patvirtintas ir Sveikatos priežiūros tarnyboje faktiškai dirbančių darbuotojų skaičius atitiktų Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų sveikatos priežiūros tarnybų tipiniuose normatyvuose numatytą sveikatos priežiūros specialistų etatų skaičių; taip pat bendradarbiauti su Pataisos namų direktoriumi sprendžiant laisvų etatų užpildymo Sveikatos priežiūros tarnyboje problemą.

26. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į patikrinimo metu nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19 straipsnio 1 dalies 6 punkto nuostatomis, prašo teisingumo ministro Juozo Bernatono įvertinti galimybę patikslinti įkalinimo įstaigų teisinį reglamentavimą taip, kad nuteistųjų kreipimaisi būtų pasirašytinai registruojami tuo pačiu metu, kai jie yra iš nuteistųjų priimami.

Apie Seimo kontrolieriaus rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus (pateikiant rekomendacijos įgyvendinimo priemonių planą) informuoti iki 2015-02-20.

Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas

Augustinas Normantas